

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України
«Про загальнообов’язкове накопичувальне пенсійне забезпечення»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

На даний час одним із найважливіших пріоритетів економічної політики держави є розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні. Зазначене обумовлено наступним.

На 1 січня 2020 р. в Україні налічувалося 11,3 млн пенсіонерів (27,0% загальної чисельності населення), серед яких 1,45 млн – особи з інвалідністю, понад 1 млн – перебувають у складних життєвих обставинах, 0,735 млн – ліквідатори та потерпілі від Чорнобильської катастрофи, 0,6 млн – ветерани війни.¹

Чисельність осіб віком 60 років і старше становила 9,9 млн осіб, або 23,8% загальної чисельності населення. На 100 осіб віком 60 років і старше припадало 75 дітей віком до 18 років і 242 осіб віком 18–59 років.²

За даними ООН, Україна входить в топ-15 країн світу з найшвидшими темпами скорочення населення. Причому у найближчі десятиріччя скорочення населення відбуватиметься майже виключно за рахунок населення працездатного віку. За умови збереження поточних показників народжуваності, смертності та міграцій, ООН прогнозує зменшення чисельності населення України до 2050 р. на 28%, водночас частка осіб віком 60 років і старше зросте до 32%. Середній варіант прогнозу передбачає поступове підвищення сумарного коефіцієнту народжуваності до 1,8 дитини на 1 жінку у 2050 р. і зростання очікуваної тривалості життя в середньому на 5 років; за таких умов населення скоротиться на 18%, а рівень старіння зросте до 34%. Співвідношення між чисельністю населення пенсійного і працездатного віку зросте майже вдвічі. Демографічні зміни в Україні загалом відповідають глобальним тенденціям, але відбуватимуться більш швидкими темпами порівняно з рештою країн світу.³

Низький рівень народжуваності та збільшення тривалості життя матимуть істотні наслідки для публічних фінансів, особливо для пенсійної системи. За інших рівних умов, скорочення чисельності населення працездатного віку обумовить зменшення кількості платників єдиного соціально внеску. Водночас видатки на соціальний захист літніх людей, зокрема пенсійні видатки, зростатимуть разом із збільшенням частки людей похилого віку.

Система добровільного накопичувального пенсійного забезпечення представлена наступними показниками: станом на 30.06.2019 в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 62 недержавних пенсійних фонди (далі – НПФ) та 22 адміністратори НПФ. Загальна кількість учасників НПФ становила 860,8 тис. осіб, з яких отримали/отримують пенсійні виплати

¹ Статистичний збірник «Соціальний захист населення України» / Державна служба статистики України. Відповідальний за випуск І. В. СЕНИК. — Київ, 2020.

² Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція / Населення (1990-2020), сайт Державної служби статистики України http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html

³ World Population Prospects 2017. United Nations Population Division
<https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>

82,7 тис. осіб. Сума сплачених внесків становила 2,07 млрд грн; 90,5 % всіх внесків надійшли від роботодавців. Загальна вартість активів НПФ становила 2,89 млрд грн. Розмір пенсійних виплат за цей період становив 878,6 млн грн.

Цілком очевидно, що за таких масштабів та рівня залучення осіб до добровільних пенсійних програм (7% від працюючого населення) система добровільного накопичувального пенсійного забезпечення не справляється з основною метою - суттєвого доповнення солідарної розподільчої системи на макроекономічному рівні, та забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію.

Для відновлення належного рівня пенсійного забезпечення в Україні необхідним є впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення як додаткового елемента пенсійної системи (так званого другого рівня), з метою формування пенсійних накопичень та збільшення сукупного коефіцієнта заміщення як головного індикатора достатності пенсійних виплат.

Функціонування системи загальнообов'язкового накопичувального забезпечення надасть можливість громадянам України отримувати після досягнення пенсійного віку додаткові пенсійні виплати за рахунок внесків до накопичувальної пенсійної системи. Протягом всього періоду накопичення буде здійснюватися інвестування внесків. Накопичення кожної особи підлягають обліку на індивідуальному пенсійному рахунку такої особи та можуть бути успадковані.

Запровадження системи загальнообов'язкового накопичувального забезпечення поступово приводитиме до підвищення рівня соціального захисту людей пенсійного віку, залучення потужного внутрішнього довгострокового інвестиційного ресурсу, що сприятиме збільшенню інвестицій в національну економіку.

Законопроект підготовлений громадською організацією «Офіс простих рішень та результатів» спільно з народними депутатами України, бізнес-асоціаціями «Українська Рада Бізнесу» та «Спілка Українських Підприємців» на виконання передвиборчої програми Президента України Володимира Зеленського.

2. Мета і шляхи досягнення

Законопроект направлений на визначення правових, економічних та організаційних засад загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення в Україні, які дозволять забезпечити необхідні регулятивні та організаційні умови для **запровадження другого рівня системи пенсійного забезпечення з 1 січня 2023 року.**

3. Загальна характеристика та основні положення проекту Закону

Законопроектом передбачається встановити обов'язкову участь у системі накопичувального пенсійного забезпечення всіх категорій працюючих осіб до досягнення ними пенсійного віку та залучення роботодавців до сплати пенсійних внесків на паритетних засадах. Роботодавці сплачуватимуть 2% від розміру

заробітної плати працівників, а учасники системи (працюючі особи) – 2% від заробітної плати (доходу).

Законопроектом пропонується встановити, що кошти накопичувальної системи є власністю учасників системи (осіб, з заробітної плати яких здійснюються відрахування) у розмірі, накопиченому на їх індивідуальних пенсійних рахунках чи депозитних пенсійних рахунках, а у випадку смерті особи право власності на пенсійні заощадження переходять до її спадкоємців.

Законопроектом передбачається акумулювання внесків у пенсійних фондах чи на депозитних пенсійних рахунках в банках, допущених до діяльності у другому рівні пенсійної системи шляхом їх авторизації (включення їх до Реєстру авторизованих суб'єктів системи накопичувального пенсійного забезпечення).

Також здійснюватиметься авторизація компаній з управління активами, зберігачів, адміністраторів пенсійних фондів та страхових організацій, які матимуть право на укладення договорів страхування довічної пенсії.

Персоніфікований облік учасників вестиметься у Єдиному соціальному реєстрі. Для забезпечення достовірності та актуальності даних персоніфікованого обліку здійснюватиметься щоденний обмін даними між Єдиним соціальним реєстром та системами персоніфікованого обліку авторизованих пенсійних фондів, авторизованих банків, авторизованих страхових організацій в порядку інформаційної взаємодії.

Вибір авторизованого пенсійного фонду, авторизованого банку, укладення договорів, отримання виписок по рахунку, комунікація з учасниками забезпечуватиметься за принципом «єдиного вікна» на базі Єдиного соціального реєстру з використанням телекомунікаційних мереж або під час особистого звернення учасника системи через будь-яку зручну точку доступу (адміністратора Єдиного соціального реєстру, ЦНАП, авторизованого адміністратора авторизованого пенсійного фонду, авторизованого банку).

Учасник системи повинен буде обрати авторизований пенсійний фонд чи авторизований банк. Внески учасників системи, які не визначились зі своїм вибором, направлятимуться до авторизованого пенсійного фонду (уповноваженого), який буде створено Кабінетом Міністрів України.

Учасник системи матиме право за власним бажанням змінити авторизований пенсійний фонд чи авторизований банк.

Законопроектом передбачено, що учасники системи будуть мати право на отримання за рахунок коштів системи накопичувального пенсійного забезпечення довічних пенсій, і у ряді передбачених випадків одноразових виплат, виплат на визначений термін.

Також Законопроектом передбачено внесення змін до низки законодавчих актів України з метою передбачення відповідальності за порушення законодавства у системі загальнообов'язкового накопичувального забезпечення, узгодження норм Законопроекту з нормами чинного законодавства.

В кінцевому підсумку, основною метою Законопроекту є створення накопичувальної пенсійної системи, яка повинна бути:

- простою та зрозумілою для учасників системи, включаючи однакові умови доступу для всіх категорій осіб, що є учасниками системи;
- дешевою, включаючи заходи з консолідації певних функцій та обмеження максимальних розмірів витрат, що відшкодовуються за рахунок активів учасників;
- надійною, що передбачає встановлення принципів обережного інвестування та встановлення дієвих систем управління ризиками при проведенні операцій з пенсійними активами, посилення відповідальності засновників пенсійних фондів; забезпечується максимальна надійність обліку пенсійних накопичень учасників та збереження інформації про них у Єдиному соціальному реєстрі;
- доступною, що передбачає використання «єдиного вікна» для доступу учасників до інформації про свої пенсійні накопичення, вибору та заміни фонду, банку чи страхової організації, де всі процедури максимально автоматизовані;

Законопроектом передбачаються єдині підходи до суб'єктів, що надаватимуть послуги в системі накопичувального пенсійного забезпечення, без створення «особливих умов» для окремих структур, навіть якщо їх засновником є держава, що забезпечить зниження ризиків корупції та зловживань з пенсійними активами учасників системи.

4. Правові аспекти

У даній сфері правового регулювання діють Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про депозитарну систему України» та «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту може потребувати додаткових витрат із Державного бюджету України на створення уповноваженого пенсійного фонду.

З метою розрахунків обсягів активів системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення приймалися до уваги наступні припущення:

Таблиця 1. Економічні припущення для розрахунку прогнозу розвитку загальнообов'язкової накопичувальної системи

Назва показника	2023	2030	2040	2050
Зростання реального ВВП	3.0%	1.3%	1.3%	0.7%
Номінальний ВВП, млрд грн	6,245	12,825	24,053	41,460
Фонд заробітної плати, млрд грн	2,151	4,683	9,542	17,870
Фонд зарплати + нарахування ЄСВ у % до ВВП	41%	44%	48%	52%
Зростання реальної зарплати	7.8%	4.6%	4.6%	4.6%
Інфляція	6.0%	3.0%	3.0%	2.0%
Середня заробітна плата, грн	17,603	39,442	84,757	174,084
Річний темп приросту зарплати, %	13.8%	7.6%	7.6%	6.6%
Розмір внеску, %	4.0%	4.0%	4.0%	4.0%
Чиста реальна інвестиційна дохідність (нетто)	3.0%	2,46%	1.6%	1.4%

Джерела: Держстат (фактичні дані за 2020 р.), Розрахунки Українського інституту майбутнього 2021-2050, та власні припущення.

Таблиця 2. Демографічні припущення для розрахунку прогнозу розвитку загальнообов'язкової накопичувальної системи

Варіант прогнозу "середня народжуваність, середня тривалість життя, нульова міграція"

Назва показника	2023	2030	2040	2050
Чисельність і віковий склад населення, тис. осіб				
Все населення	40,793	38,692	35,897	32,955
до 18 років	7,468	6,443	5,522	5,246
18-59 років	23,141	21,979	19,696	16,086
60 років і старше	10,184	10,271	10,678	11,623
Вікова структура, у % до всього населення				
Все населення	100%	100%	100%	100%
до 18 років	18%	17%	15%	16%
18-59 років	57%	57%	55%	49%
60 років і старше	25%	27%	30%	35%
Населення 60+ у % до населення 18-59	44%	47%	54%	72%
Чисельність учасників у солідарній системі, тис осіб				
Платники внесків (включно з категоріями, за яких внески	12,912	12,187	11,294	9,684

сплачуються прямим трансфертом з держбюджету)

Пенсіонери	11,182	11,617	11,676	11,733
Пенсіонери / Платники внесків	87%	95%	103%	121%

Очікувана тривалість життя при досягненні пенсійного віку (в середньому по жінках і чоловіках)

Років	19.3	19.9	20.7	21.6
-------	------	------	------	------

Джерела: розрахунки Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України

На підставі даних демографічної ситуації в країні та прогнозів макроекономічного розвитку країни отримані наступні результати прогнозних обсягів системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

Таблиця 3. Прогноз впливу запровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення для учасників (макроекономічні показники)

Назва показника	2023	2030	2040	2050
Чисельність платників внесків				
Тисяч осіб	10,187	9,894	9,382	8,555
Фінансові показники у цінах поточного року, мільйонів грн				
Накопичувальні внески	86,075	187,321	381,684	714,822
Накопичені активи працівників	88,446	1,375,253	6,339,362	18,354,783
Фінансові показники у % до ВВП				
Накопичувальні внески	1,38%	1.46%	1,59%	1.72%
Накопичені активи працівників	1,4%	10.7%	28.4%	44.3%

Джерела: припущення фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, Розрахунки Українського інституту

6. Прогноз результатів

Запровадження передбачених законопроектом змін створить правове підґрунтя для запровадження другого рівня пенсійної системи – загальнообов'язкової накопичувальної складової пенсійного забезпечення, функціонування якої поступово призводитиме до підвищення рівня соціального захисту людей пенсійного віку, та залучення потужного внутрішнього довгострокового інвестиційного ресурсу, що сприятиме збільшенню інвестицій в національну економіку.

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Продні депутати України
Підписувач: Струнєвич Вадим Олегович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B0400000011931004C7B8F00
Дійсний до: 29.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 39д9/1-2021/152794 від 07.05.2021

500896